

методика професійної освіти»: захищена 29.09.2011 / І.М. Мельничук; Тернопільський національний економічний ун- т.; наук. консультант Л.М. Романишина. – Тернопіль, 2011. – 585 с.

7. Микитенко Н. О. Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Наталія Олександрівна Микитенко; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 224 с.

8. Пічкарь О. П. Система підготовки фахівців соціальної роботи і Великій Британії: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Олена Павлівна Пічкарь; Тернопільський держ. пед. ун-т В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 213 с.

9. Собчак Н. М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Собчак Надія Мирославівна; ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 351 с

10. Соціальна робота: підручник / В. А. Поліщук, О. П. Бартош–Пічкарь, Н. М. Горішна, Г. В. Лещук, О. Ю. Пришляк / за ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль: ТВПК Збруч, 2010. – 330 с.

11. Энциклопедия социальный работы: в 3 т.: пер. с англ. / отв. ред. В. В. Негодин. – М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1994. – Т. 2: К–П. – 1994. – С. 157.

**Смачило А.В.**

*студентка II курсу*

*юридичного факультету*

*Тернопільського національного  
економічного університету*

*Науковий керівник: викладач кафедри психології та  
соціальної роботи ТНЕУ*

**Біскуп В.С.**

## **МЕТОДОЛОГІЯ З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ДОБІР МЕТОДІВ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ**

Інтеграція України у європейський простір постає одним із основних зовнішньополітичних пріоритетів та стратегічних цілей. Хоча теперішній стан України, як і її майбутнє, характеризується, як вкрай нестійке та невизначене, зокрема через конфлікт на сході країни, суттєві соціально-економічні негаразди, які охопили усі сфери функціонування країни на сучасному етапі, громадяни вважають вихід із даної ситуації членство України до ЄС. Саме євроінтеграція, на переконання українців, допоможе побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх та спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен зміг би повною мірою реалізувати свій потенціал. Втім головною перепорою до вступу в ЄС, на нашу думку, є регіональні відмінності. У той час, як Центр та Захід України традиційно віддавали перевагу ідеї приєднання до Європейського Союзу, населення Півдня та Сходу, у своїй більшості, виступало за членство України в Митному Союзі, що стало однією з

головних причин військового конфлікту. Зазначені обставини погіршують, як стан країни загалом, так і її перспективу в євроінтеграції.

Проникнути в процесуальну природу суспільства, можливість досягнути його не у якості реального об'єкта, жорсткої системи, а плинної субстанції, допомагає дослідженні соціальних проблем. У будь-якій країні, незалежно від ступеня її розвинутої, існують самобутні проблеми і усі вони потерпають від різноманітних негараздів. Щоправда, кожна з них вирішує катастрофічні проблеми у свій спосіб. Досвід повсякденного життя, повідомлення засобів масової інформації, дані соціологічних досліджень свідчать, що сучасне українське суспільство насичене соціальними проблемами набагато більше, ніж це було три чи п'ять років тому. Бідність, безробіття, злочинність, вживання наркотиків, тероризм, техногенні катастрофи, «нові» захворювання – це не повний перелік явищ, які викликають у людей тривогу та занепокоєння [1, с. 101]. У ході передбачення майбутнього у соціальній сфері, важливим аспектом є пошук відповідей на такі питання: «Яка природа феномену соціальної проблеми?», «Яким чином соціальні проблеми виникають?», «Яка їх роль у процесах соціальної трансформації?».

Загалом мовна конструкція «соціальна проблема» з'явилася в західноєвропейських суспільствах на початку XIX століття і використовувалася для позначення однієї конкретної проблеми – нерівномірного розподілу багатства. Поняття соціальної проблеми, як небажаної ситуації, яку можна і потрібно змінити, згодом почало використовуватись західними суспільствами при осмисленні соціальних наслідків промислової революції [1, с. 102].

У визначенні соціальних проблем існує декілька напрямків. Історично першим та традиційним є об'єктивістський, який пропонує визначати соціальну проблему як умову, що якимось чином ушкоджує суспільство. Об'єктивізм – це розуміння соціальних проблем, як патологічних або дезорганізованих станів, дисфункцій або суперечностей, що існують «об'єктивно». Прихильники означеного напрямку визначають соціальну проблему, як складне, об'єктивно існуюче явище у суспільстві, у певному його середовищі питання, вирішення якого має суттєве практичне або теоретичне значення. Об'єктивна складова соціальної проблеми – це реальна ситуація або об'єктивні умови, які мають набір зовнішніх ознак, які можна зафіксувати і кількісно описати [2, с. 104].

Загалом об'єктивістський напрям критикувався за не розуміння процесів, пов'язаних із виникненням та існуванням соціальних проблем. Соціологи розпізнають дані проблеми тільки після їх визначення суспільством. Відповідно до даного зауваження, починаючи з 1960–1970-х років виникає і розвивається інше розуміння соціальних проблем, яке, на протипагу до об'єктивістського, можна визначити як суб'єктивістським (конструкціоністським). У межах цього напрямку підкреслюється пріоритетна роль визначення соціальної проблеми. Сама проблема

починає визначатися в термінах чогось, що вважається або не вважається проблемою для людей. З суб'єктивістської точки зору, не об'єктивна якість соціальних умов, а, швидше, суб'єктивні реакції на ці умови та обставини створюють соціальну проблему. Відтак, соціальну проблему не варто розглядати як тип соціальних умов або обставин, а скоріше як процес реагування на соціальні умови, як спроби повернути увагу до складних суспільних умов. Згідно даного підходу, соціальні проблеми конструюються індивідами або групами, які привертають увагу громадськості до тих чи інших умов і виступають з вимогою їхніх змін [5, с. 9]. Інакше кажучи, дослідження соціальних проблем вимагає зосередження не на умовах, а на заявах-вимогах, твердженнях стосовно цих умов. Відповідно, наголос ставиться на процесі, впродовж якого люди ідентифікують соціальні проблеми. Важливу роль у розвитку даного підходу відіграла, так звана теорія «наклеювання ярликів», згідно якої деяка меншість індивідів вважається «загрозою суспільству», що спонукає до значних наслідків – виключення, погроз, навіть коли ця група людей не є загрозою соціального порядку [1, с. 108].

Загалом у суспільстві існує безліч ситуацій, які потенційно можуть маркуватись як соціальні проблеми, натомість небагато з них дійсно набувають такого статусу. Тому суб'єктивісти досліджують «хто» і «як» визначає соціальні умови, як проблеми.

Заслуговує на увагу ще один напрям у визначенні соціальних проблем – мультипарадигмальний, який намагається об'єднати переваги окреслених підходів. Найпопулярнішою дефініцією соціальної проблеми, яка часто вживається у науковій літературі є визначення Е. Рубингтона і М. Вайнберга: соціальна проблема розуміється, як ситуація, несумісна з цінностями значної кількості індивідів та які стверджують, що необхідно діяти з метою її зміни [2, с. 104]. Виходячи з такого розуміння соціальної проблеми, можна звернутися до її аналізу та структури, як «об'єктивної основи і суб'єктивного визначення», спираючись на основні пропозиції «об'єктивістської» і «суб'єктивістської» традицій в дослідженні соціальних проблем. Мультипарадигмальний підхід допомагає розширити межі теоретичного і практичного аналізу соціальної проблеми та дозволяє:

- 1) звернути увагу дослідників на факт структурності соціальної проблеми, врахування якого необхідний для отримання повноцінної інформації про проблему;

- 2) описати стан проблеми, оперувавшись не тільки кількісними цифрами, але і аналізом її в контексті системного підходу або концепції соціокультурного поля, що дозволяє краще зрозуміти причини виникнення проблеми;

- 3) аналіз об'єктивної ситуації інкорпорує суб'єктивну складову – загальної проблеми, який дозволить виявити і охарактеризувати всіх включених в ситуацію людей з їх різноманітними мотивованими стратегіями поведінки.

Таким чином, дослідники зможуть більш детально, ніж це прийнято у поточній перспективі, вивчати реальні соціальні проблеми, а згодом, ґрунтуючись на результатах теоретичного і практичного аналізу, пропонувати більш дієві засоби подолання проблем будь-якої складності, зокрема і соціальних [2, с. 107].

Занурення в історичну ретроспекцію визначення соціальних проблем, з'ясування їх згубного впливу на усі сфери функціонування держави висуває вимогу застосування прогресивних підходів з упередження їхнього подальшого катастрофічного впливу на становище громадян та країни загалом. З огляду на виклики сучасних проблем, які охопили всі сегменти людської діяльності, доцільно буде застосувати новітній метод, який отримав назву «форсайт-підхід», що увібрав у себе найкращі взірці стратегічного планування, прогнозування, футуристичних передбачень, користується неабиякою популярністю в розвинутих країнах. Загалом, форсайт – це систематизовані методичні підходи у передбаченні середньо- та довгострокового майбутнього певної предметної сфери, що ставить за мету визначення певних зон зміни параметрів, які у кінцевому результаті матимуть цілком реальні результати. Головними завданнями методології форсайту насамперед є: прогнозування можливих суспільних негаразд, сценарне прогнозування варіантів майбутнього, які слугують рекомендацією для теперішнього часу. Підґрунтям для виконання окреслених завдань є експертна думка, яка з'ясовується у процесі використання таких методів форсайту, як: метод Делфі, есе, SWOT-аналіз, сценарне планування, ключові технології. Загалом, різноманітних методів форсайт-підходу існує безліч, проте найбільш інтенсивно використовуються лише 10-15 з них. Отож, у визначенні сутності та змістових складових соціальна проблема, найбільшої уваги ми надаємо суб'єктивному підходу, адже за допомогою опитування експертів визначаємо, хто і як визначає проблему, як таку для суспільства.

Запропонований інструментарій методології форсайту надає можливість уявити майбутнє, як мінливу реальність. Проте її контури варто конструювати у сьогоденні і добирати адекватних шляхів формування. Соціальні проблеми вимагають пильної уваги, оскільки їхнє розповсюдження та загострення вражають суспільство, унеможливають його стабільне функціонування. Діалогічність форсайт-підходу сприяє залученню широких верств населення у подолання соціальних проблем шляхом активного обгорнення потенційних та реальних загроз буття кожного громадянина. В Україні, з її значними ризиками, варто обрати шлях прогнозування та попередження різноманітних соціальних негараздів, аніж постійно перебувати на межі соціальних вибухів і конфліктів.

### **Список використаних джерел**

1. Ясавеев И.Г. «Социальная проблема» в социологическом лексиконе / И.Г. Ясавеев // Социальная реальность. – 2006. – № 6. – С. 101-117.
2. Симонова Т.М. Структура социальной проблемы и ее анализ / Т.М. Симонова // Философия. Социология. Культурология. Вып. 12. – С. 103–107.
3. Тарновский В.М. Проституция и аболиционизм / Антология социальной работы. В 5-ти томах. Т. 2. Феноменология социальной патологии. Сост. Н.В. Фирсов. М.: Свароть–НВФ СПТ, 1995.
4. Study of Social Problems: Seven Perspectives / Rubington E., Weinberg M.S. (eds.). N.Y. Oxford, 2003.
5. Полач Д. Социальные проблемы с конструкционистской точки зрения / Средства массовой коммуникации и социальные проблемы: Хрестоматия. Казань: Изд-во Каз. Ун-та, 2000.

**Снігур І.В.**

*студентка V курсу*

*юридичного факультету*

*Тернопільського національного*

*економічного університету*

*науковий керівник: д.п.н., професор, завідувач кафедри*

*психологічних та педагогічних дисциплін ТНЕУ*

**Вихрущ А.В.**

### **ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Докорінні зміни в політичній та соціально-економічній сферах життя України зумовили особливу гостроту проблеми формування в студентської молоді як загальної, так і професійної культури особистості. Перехід до ринкової економіки зумовлює еволюцію децентралізованих структур, відповідальних за прийняття рішень. Для роботи у цих структурах необхідні працівники, які впевнені у собі, здатні до самостійних, відповідальних дій. Децентралізація такого характеру вимагає обов'язкового почуття довіри і загальної поваги до чесності, порядності, гідності у вчинках. Одним із пріоритетних завдань вищого економічного навчального закладу має бути виховання молоді на засадах формування у студентів системи цінностей – доброти, уваги, милосердя, толерантності, совісті, правдивості, справедливості, професійної гідності. Держава, суспільство, освіта повинні об'єднати зусилля та цілеспрямовано формувати внутрішній світ, моральну цілісність індивіда у всій сукупності системи цінностей [2].

Проблема формування цінностей розглядається, тією чи іншою мірою, в дослідженнях І. Беха, І. Зязюна, Р. Скульського, М. Шкіля та ін., технологіями виховання цікавляться Ю. Азаров, І. Підласий, Т. Василенко, Я. Бурлака, технології навчання розробляють Н. Тализіна, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, Л. Фрідман та ін., категорія «цінностей» представлена у дослідженнях С. Анісімова, Б. Ананьєва, В. Василенка,